

juli 2003

Nr 14

Uitgave van de Historische Kring Abcoude / Baambrugge

Inhoud:

- ◆ Willem Roelofs en Paul Gabriël
- ◆ De jacht op zangvogels
- ◆ Meer dan honderd jaar grafische geschiedenis in Abcoude

Willem Roelofs en Paul Gabriël

twee schilders van het Abcoude landschap uit de Haagse School

De omgeving van Abcoude heeft, al vanaf de 18^e eeuw, diverse landschapsschilders en –tekenaars aangetrokken. Vooral het Gein, inclusief de huidige Angstel (die vroeger immers ook Geyn werd genoemd) wist etsers, tekenaars en schilders te inspireren. Uit de 18^e eeuw kennen we zo bijvoorbeeld Evert Grave, Gerard van Rossum, Johan Groll van Frankenstein, Dirk van der Burg en anderen. Uit het eind van de 19^e eeuw en het begin van de 20^e eeuw is natuurlijk vooral Piet Mondriaan bekend, maar ook Simon Willem Maris – zoon van de bekende schilder uit de Haagse School Willem Maris - en Arnold Gorter schilderden in die tijd graag in onze omgeving.

In het boek 'Abcoude en Baambrugge 900 jaar', waarin diverse voorbeelden van het werk van de genoemde kunstenaars te vinden zijn, wordt verteld hoe een van de genoemden, Simon Maris, hier op schilderstocht een huisje had gehuurd. De eerste de beste dag dat hij het huisje had betrokken haalde hij – zo meldt het boek – zijn hand open aan een roestige deurklink. Een vergezellend dienstmeisje werd

Redactie:

H. Hoogenhout
G. van der Most
D. L.H. Slebos
W. W. Timmer

W. Zwaard

Redactie secretariaat:

G. van der Most,
Papehof 9
1391 BD Abcoude

Vormgeving

W. Zwaard

Druk:

Grafisch Centrum Abcoude

ISSN: 1569-6146

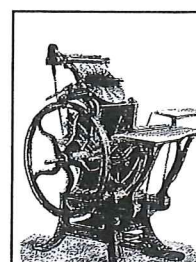
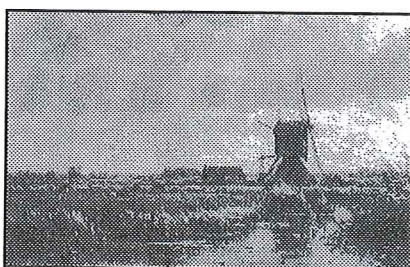
Prijs losse nummers € 4,-

In dit nummer

Willem Roelofs en Paul Gabriël

De jacht op zangvogels

Grafische geschiedenis

naar Abcoude gestuurd om de dokter te halen, die echter weigerde te komen. Prompt vertrok het gehele gezelschap, vrienden en familie, terug naar Amsterdam om nooit meer in Abcoude terug te keren!

Haagse School

Al eerder hadden enkele schilders van de Haagsche school de picturale kwaliteiten van de omgeving van Abcoude ontdekt: behalve het Gein ook het gebied van de Winkel. Het betreft met name Paul Joseph Constantin Gabriël en Willem Roelofs, twee algemeen tot deze school gerekende schilders. Dat wat wij nu de Haagsche school noemen was een groep van landschapsschilders die zich liet inspireren door de open natuur: wolken-, luchten, strand en zee, heide en zandvlakten, maar vooral ook weilanden en water. Men trok de natuur in en werkte buiten, in een roeibootje of buiten op een mooi

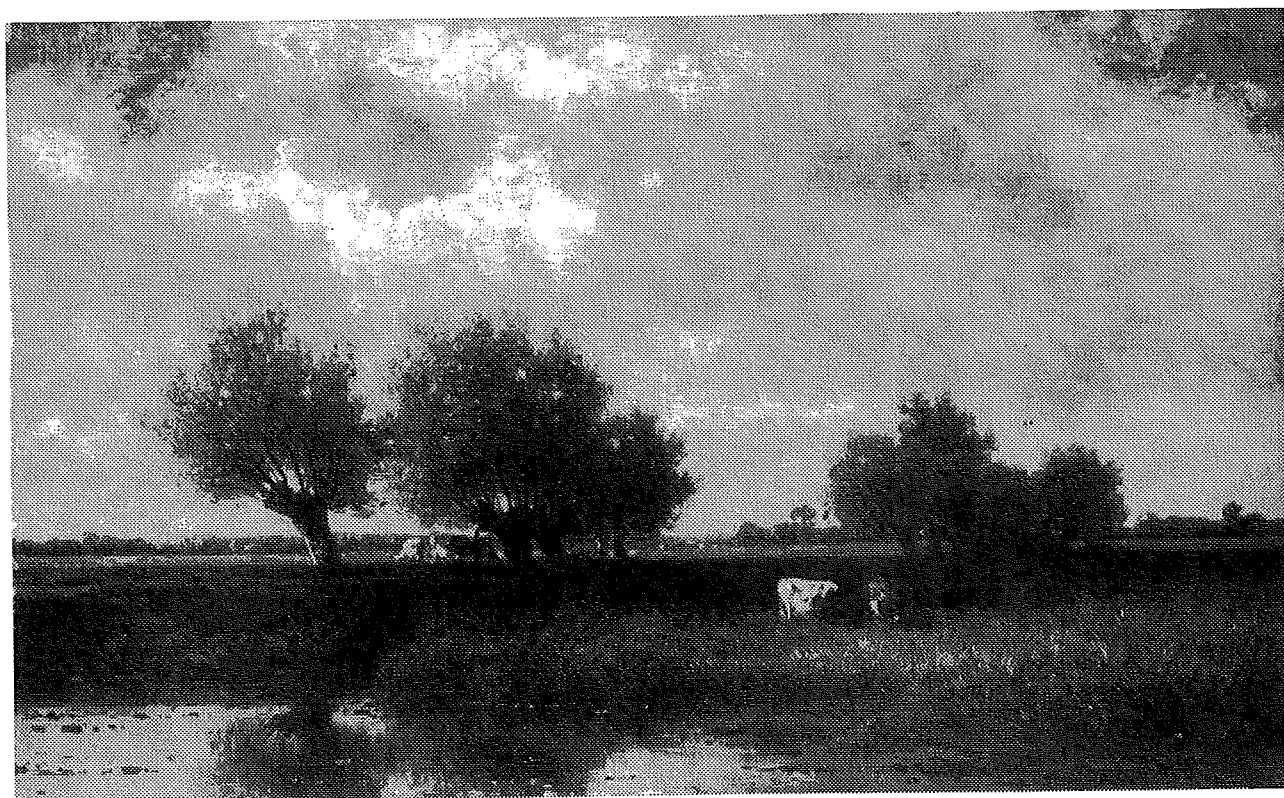
Willem Roelofs (ca 1870); Twee molens in het Gein

Willem Roelofs en Paul Gabriël

door Ger Van der Most

plekje – soms zelfs vanaf een plankje op de fiets! Het rechtstreeks schilderen van landschappen, waarbij in het atelier hooguit wat correcties en verfijningen werden aangebracht, was begonnen bij de zgn. ‘school

van Barbizon’: een groep Franse natuurschilders die de natuur in-trokken om in de open lucht, ‘en plein air’, te schilderen. Deze groep werkte vooral in de omgeving van Barbizon, een prachtig natuurgebied iets ten zuiden van

Willem Roelofs; Aan het Gein

Parijs, en zette zijn schilderijen direct op het doek. Dat was iets betrekkelijk nieuws: vóór die tijd had men, behalve religieuze stukken en portretten en interieurs zoals herbergscenes, weliswaar ook wel bos-, zee-, rivier-, en ijsgezichten geschilderd. Maar die waren vaak, op basis van ter plekke gemaakte schetsen, in het atelier gecomponeerd en hadden pas daar definitief hun vorm gekregen. Daarbij was het 'platte-land' als zodanig bovendien lange tijd als schilderkunstig oninteressant afgedaan.

De Haagsche School werkte in Nederland op de zelfde wijze als vóór hen de Barbizon-schilders. Of er sprake was van een rechtstreekse beïnvloeding is onduidelijk; wel weten we dat een van de vroegste Haagsche School'ers, Joseph Israëls, in zijn beginperiode in Barbizon op bezoek is geweest.

De Nederlandse Haagse School bestond uit een grote groep kunstenaars die elkaar merendeels persoonlijk kenden, elkaar inspireerden, deels ook met elkaar optrouwen en elkaar informeerden over mooie (schilderachtige!) plekjes. Velen van hen woonden of werkten in en rond Den Haag.

Hun 'natuur' vonden ze in de wijde omgeving van die stad, bijvoorbeeld in Scheveningen (Mesdag!) en Leidschendam, maar ook in Noorden (Nieuwkoopse plassen). Verder schilderden ze in West-Utrecht en in de Vechtstreek, in het Gooi, en eveneens op de Veluwe en in Drente.

In **Abcoude** kwamen in die tijd het laatste kwart van de 19^e eeuw – vooral **Paul Gabriël** en **Willem Roelofs**.

Willem Roelofs

Van Gabriël en Roelofs was Willem Roelofs de oudste. Hij was in 1822 in Amsterdam geboren als zoon van de steenfabrikant Otto Willem Roelofs en Wilhelmina Carolina Elisabeth Pronkert. Vrij kort daarna, toen Willem zo'n vier jaar oud was, verhuisde het gezin Roelofs naar Utrecht. Op z'n 18^e, in 1840, ging Willem Roelofs naar Den Haag waar hij les nam bij de landschapschilder H. van de Sande Bakhuyzen. In 1847 was hij een van de oprichters van het Schilderkundig Genootschap Pulchri Studio, meestal kortweg aangeduid als 'Pulchri'. Nog dat zelfde jaar vertrok Willem naar Brussel,

Willem Roelofs (1822-1897)

waar hij in 1848 een gouden medaille kreeg toegekend op een expositie in de Brusselse Salon. Ook kocht de Belgische koning op die Salon een werk van hem, wat natuurlijk een grote eer en stimulans voor hem was, en tevens een geweldige reclame! Roelofs wordt vaak als een Belgische schilder beschouwd: in het bekende programma 'tussen Kunst en Kitsch' werd nog onlangs -ten onrechte dus - gesteld dat hij in België geboren zou zijn!

Hoewel Roelofs inderdaad merendeels in de omgeving van Brussel gewerkt heeft, keerde hij zijn vakanties veelal terug naar Nederland waar hij, behalve in het Gein bij Abcoude en in de Vechtstreek, ondermeer ook in de omgeving van Kortenhoef en Loosdrecht en in Noorden schilderde.

In 1887 keerde Willem Roelofs definitief naar Nederland terug om met zijn gezin in Den Haag te gaan wonen. In 1897 wilde hij opnieuw naar Brussel gaan om daar zijn laatste dagen te slijten. Opweg naar die stad overleed hij bij zijn zwager in Berchem bij Antwerpen.

P.J.C. Gabriël, *Molen te Winkel* (1878)

Paul Gabriël (1828-1903) in zijn atelier

Paul Gabriël

Paul Joseph Constantin Gabriël werd in 1828 te Amsterdam geboren als oudste zoon van de beeldhouwer Paul Joseph Gabriël. Vanaf 1840 tot 1843 deed hij de avondklas tekenen aan de Amsterdamse Academie.

Daarna volgde hij vanaf 1844 de Tekenacademie te Kleef, waar hij les kreeg van de landschapsschilder B.C. Koekkoek.

Daarna belandde hij in Haarlem, waar hij de 10 jaar jongere Anton Mauve leerde kennen met wie hij later veel zou optrekken.

Tussen 1856 en 1859 woonde hij in Amsterdam. De verkoop van zijn werk wilde echter niet zo vlotten, zodat hij in 1866 gretig inging op de uitnodiging van een

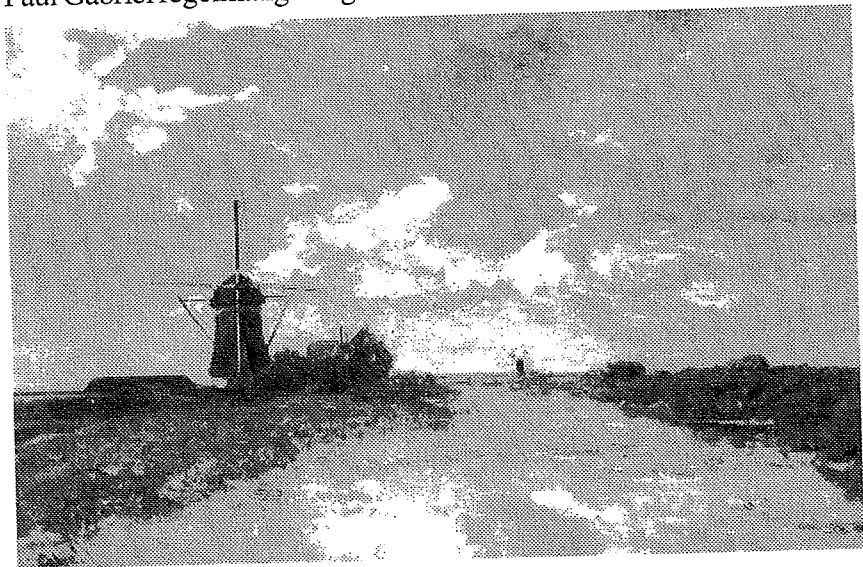
opdrachtgever-kunstliefhebber om naar Brussel te komen.

In Brussel ontmoette hij Willem Roelofs, die hem adviezen gaf en steunde. Vanuit Brussel kwam Paul Gabriël regelmatig terug

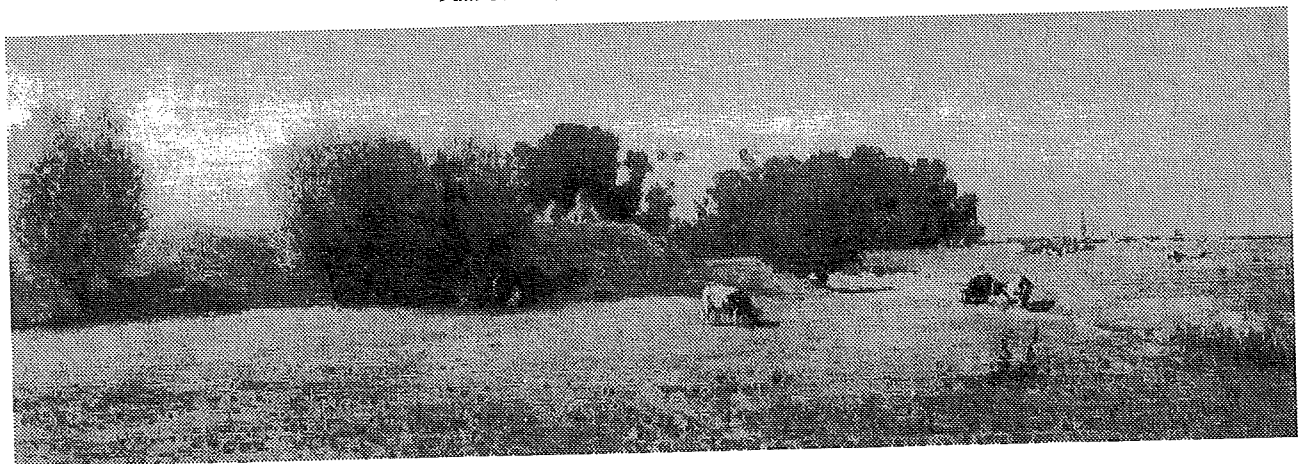
naar Nederland, onder meer naar Abcoude, Vreeland en Kortenhoef, om ook daar voor korte perioden te kunnen schilderen. Pas in 1884 (drie jaar voor Willem Roelofs) keerde Paul Gabriël definitief in Nederland terug en vestigde zich te Scheveningen, waar hij in 1903 overleed.

Couleur Locale.

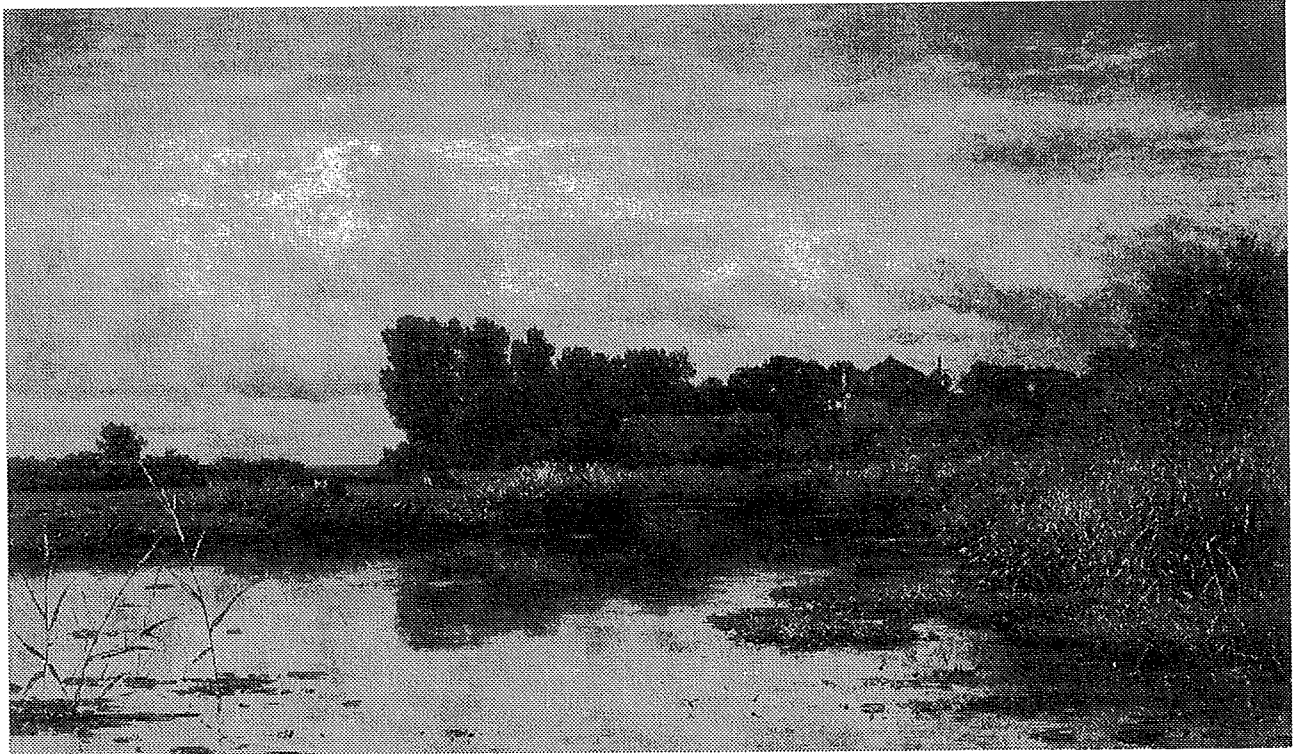
Wat als 'couleur locale' nog kan worden opgemerkt is dat zowel Willem Roelofs als Paul Gabriël in de omgeving van Abcoude klaarblijkelijk beiden geïnspireerd werden door een zelfde(?) Standerdmolen, die destijds bij of aan de Winkel of het Gein moet hebben gestaan. Zoals ook uit de hier opgenomen (vier) afbeeldingen blijkt, schilderden beiden 'met verve' dit onderwerp. Is er

Paul Gabriël; Molen aan de Winkel bij Abcoude

P.J.C. Gabriël Oude Batterijen in den omtrek van Amsterdam (Abcoude) ca 1868

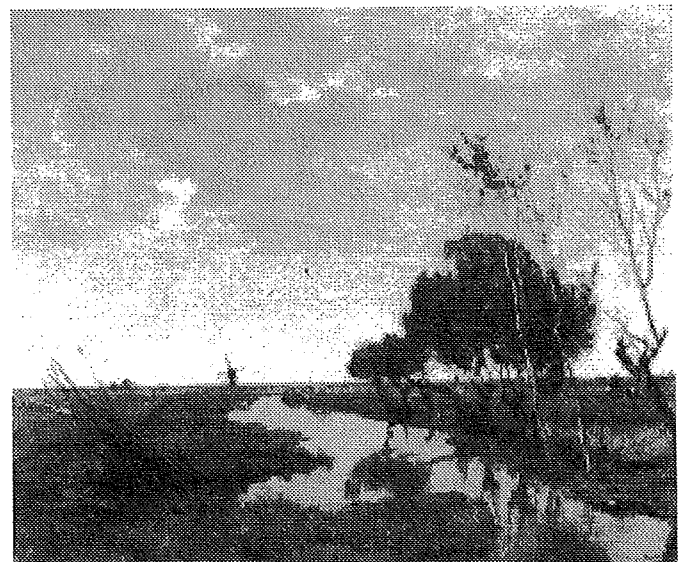

Willem Roelofs; Gein bij Abcoude

trouwens iemand onder onze lezers die ons iets meer over deze molens kan vertellen, bijvoorbeeld over de plaats waar hij heeft gestaan, zijn eventuele naam en/of over de toenmalige eigenaar(s)?

Uit die tijd zijn als standerdmolens in onze omgeving o.a. bekend de 'Winkelse molen', het 'Molentje van Van de Bosch' en de 'Roode Molen'. (Zie bijv. 'Dorpsgezichten 1893-1950' en 'Molens in Utrecht in oude ansichten'.)

Hoe dan ook: Roelofs en Gabriël's schilderijen van het Abcoude platteland zullen bij menige beschouwer – zo denken wij – gevoelens van heimwee en nostalgie oproepen.

*Gabriël;
Een wetering bij
Abcoude (1878)*

Ger van der Most

Willem Roelofs; Polderlandschap met molen bij Abcoude

In de vorige kroniek heb ik U aan het slot van de beschrijving van de buitenplaats *Bergvliet*, waar een vinkenbaan bij heeft gelegen, uitgenodigd om een plaatsje te zoeken op het vinkentouw, in afwachting van enige informatie over de vinkerij in Nederland.

De jacht op zangvogels

door Ir. D.L.H. Siebos

De Vinkerij

*De vooghlaer, op bedrieghen uit,
Den voghel lokt met zoete fluit.*

De vangst van zangvogels, hetzij voor consumptie, hetzij om deze in een kleine kooi in huis te hebben, dateert al van eeuwen her. Vanaf de 15e eeuw wordt er ook in schriftelijke bronnen het een en ander over aangetroffen. Ofschoon op meerdere soorten vogels jacht werd gemaakt, was daarvoor de benaming *vinkerij* in zwang. Wanneer in de schriftelijke bronnen wordt gesproken over een vinkenbaan kan het zijn dat daar ook leeuwerikken, nachtegalen, mezen, mussen en spreeuwen werden gevangen. De vangstmiddelen waren in beginsel netten, strikken en lijm; vandaar dat de adel - die van oudsher het jachtrecht bezat - op deze vorm van jacht neerkeek. De listen en lagen waarmee de vogels werden gelokt waren de adel te min. Een tijdschrift uit 1764 laat een fictieve jonker tegen deze vorm van jacht fulmineren:

"Geen recht, noch uit de natuur, noch uit hoofde van hunne bezittingen hebbende op het wild, hetgene zekerlyk alleen voor ons geschapen schynt, moeten zy zig in het vinkenhuis vermaaken met een soort van jagt, welke noch lichaams-oeffening, noch edelmoedige sentimenten inboezemt. Wat een verschil, een snellen haas eerst door een getrouwen hond op te stooten, en in zynen loop met een kogel te vellen, of een troep dolle vinken met een streek in het net te lokken, en die arme dieren, van alle verweering

ontbloot, wreedaardig de hersens in te drukken."

De laatste strofe wijst op de methode die gebruikt werd om de voor de consumptie bestemde vogels te doden, waaraan wij in het taalgebruik 'iets de kop indrukken' hebben overgehouden. Het is overigens duidelijk dat algemeen het gevoel heerste dat een vinker een geminacht mens was; de stroper daarentegen was een kerel!

De vangst

September en oktober waren de vogelarij-maanden bij uitstek; op weg naar warmere streken werden de vogels hier verschalkt. De ontbossing van ons land in de loop van de middeleeuwen, door het in cultuur brengen van de grond alsmede de behoefte aan brandstof, zorgde voor een bos-kap die vele vogels van hun broedplaatsen beroofde. Later zorgde ook de bouw en aanleg van de buitenplaatsen voor wat meer bossages en dus broedplaatsen. De buitenplaatsen achter de binnen-duinrand waren daarbij, ook door de najaarstrek langs de kust, favoriet, zodat daar de meeste vinkenbanen werden aangetroffen. Toch zijn ook, bij voorbeeld in de Watergraafsmeer en in onze streek, enkele zgn. buitenplaats-banen aangelegd, zo ook achter Bergvliet. Gerekend werd daarbij op de vogeltrek langs de Zuiderzeekust. Men zocht daarvoor dan een rustige plek in een overigens vrij open landschap, vandaar dat de vinkenbaan van Bergvliet nabij de Indijk was gesitueerd, zo ver moge-

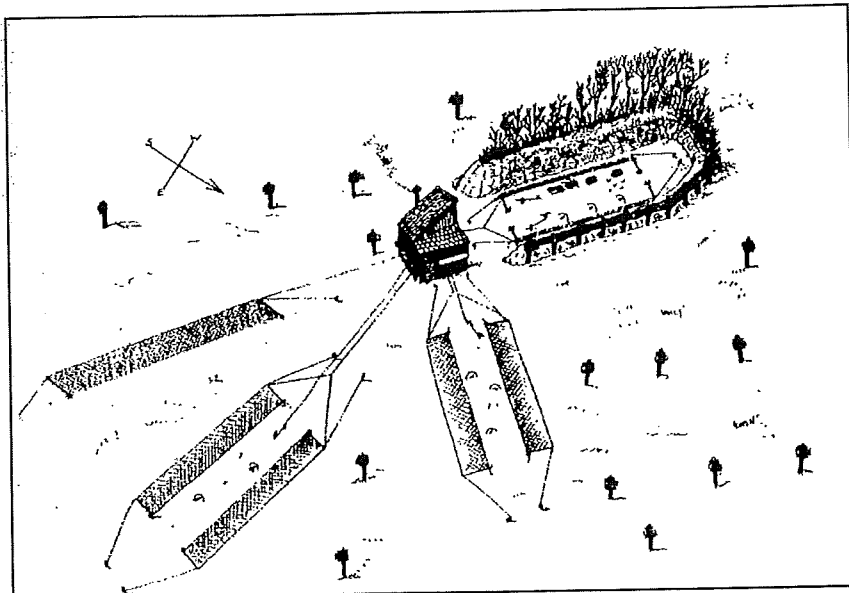

Afb. 1: Papageno, naar een afbeelding uit Mozart's tijd.

lijk weg van het toch al niet al te drukke verkeer over het Zandpad en de Angstel.

De beroepsvinkers beschikten zelden over een vinkenbaan op een buitenplaats; de buitenplaatsbanen dienden in het algemeen voor vermaak en eigen consumptie, waarvoor men vrienden en kennissen uitnodigde. De vangstmiddelen bestonden daarbij uit lijm of netten. Een loonvinker was de buitenplaats-bezitter, ter meerder vermaak van zijn gasten, dan soms behulpzaam bij de vangst. Hij hoefde zich dan echter niet, zoals de vogelvanger Papageno in Mozarts Opera 'Die Zauberflöte' (afb.1), geheel in veren te kleden!

Bij het vogellijmen werd het omringende kreupelhout uitgedund en van wat bladeren ontdaan, zodat men de vogels beter kon waarnemen. Stokjes met lijm werden in het opgaande hout vastgezet, en zodra de vogelaar zag dat een vogel aan een lijmstokje was blijven hangen kroop hij uit zijn schuilplek om de vogel te vangen.

Afb. 2: Gecombineerde baan met een druipnet en open netten. Tussen de slagnetten 'baanlopers' met bescherming (tekening uit Ter Pelkwijk 1941)

Een ondersoort van de familie der vinkachtigen is de sijs; wij hebben aan dit tijdverdrijf *de sijsjeslijmer* overgehouden, ook al een weinig vleiende betiteling van een persoon. Meer populair was op de vinkenbanen de vangst met netten, waar de vogels ofwel 'op de vlucht' (met open net) of 'op de druip' (bij het neerstrijken) werden gevangen. In tegenstelling tot het open net, was het net op de druipbanen aan het oog onttrokken doordat het opgevouwen in een greppel lag.

Door middel van trek en spanschaarlijnen kon de vinker de netten laten dichtklappen van af de plek waar hij zich schuilhield (afb. 2). Als de vinker *zijn slag geslagen had* overlapt de beide slagnetten elkaar enigszins opdat de geslagen vogels niet meer konden ontsnappen.

Bij het uitzetten van een vinkenbaan werd gelet op de trekroute van de vogels, waarbij in de directe omgeving enig opgaand hout een pleister-

plaats voor de vogels bood, maar de verdere omgeving daartoe minder gelegenheid gaf. De beste windrichting was zuid-west, omdat de vogels bij voorkeur tegen de wind in vliegen en neerstrijken, omdat de wind dan onder hun vleugels komt. Bij wind in de rug missen zij deze opwaardse druk, die dan verandert in een neerwaardse. Soms werd de vinkenbaan uitgerust met een schuilhut of vinkenhuisje. Bij Bergvliet zijn daarvan op de kadastrale kaart van 1832 geen sporen aangetroffen, terwijl de akte waarin van het bestaan van deze vinkenbaan wordt gerept, uit diezelfde tijd dateert (1835). Bij het ontbreken van een schuilhut verschool de vinker zich met zijn gasten achter enig kreupelhout of rietmatten (afb. 3).

Lokmiddelen

Op de plaats waar de netten zouden toeslaan werd voer uitgestrooid dat toegesneden was op de soort vogels die men wenste te verschalken. Vol-

doende was dit niet, zodat gebruik werd gemaakt van extra lokmiddelen. De lokvogels -vogels van dezelfde soort (*soort zoekt soort*)- speelden daarbij een belangrijke rol.

Vader Cats schreef het al:

*Vincken moeten vincken locken
Sonder vincken vangt men niet.*

Ofwel men zette een of meer kooitjes met zingende vinken in de buurt van de baan, ofwel er werden een of meer *roerlijnen* in de buurt van de baan gespannen waaraan vinken met een touwtje werden vastgebonden. De vinker hield vanaf zijn schuilplaats aankomende vogels in de gaten, zodat hij tijdig de *roerlijnen* in beweging kon brengen. De vastgebonden vogels -*de roervinken*- kwamen dan eveneens in beweging en lokten aldus soortgenoten. Het uitgestrooide voer was dan niet ver meer (afb. 4).

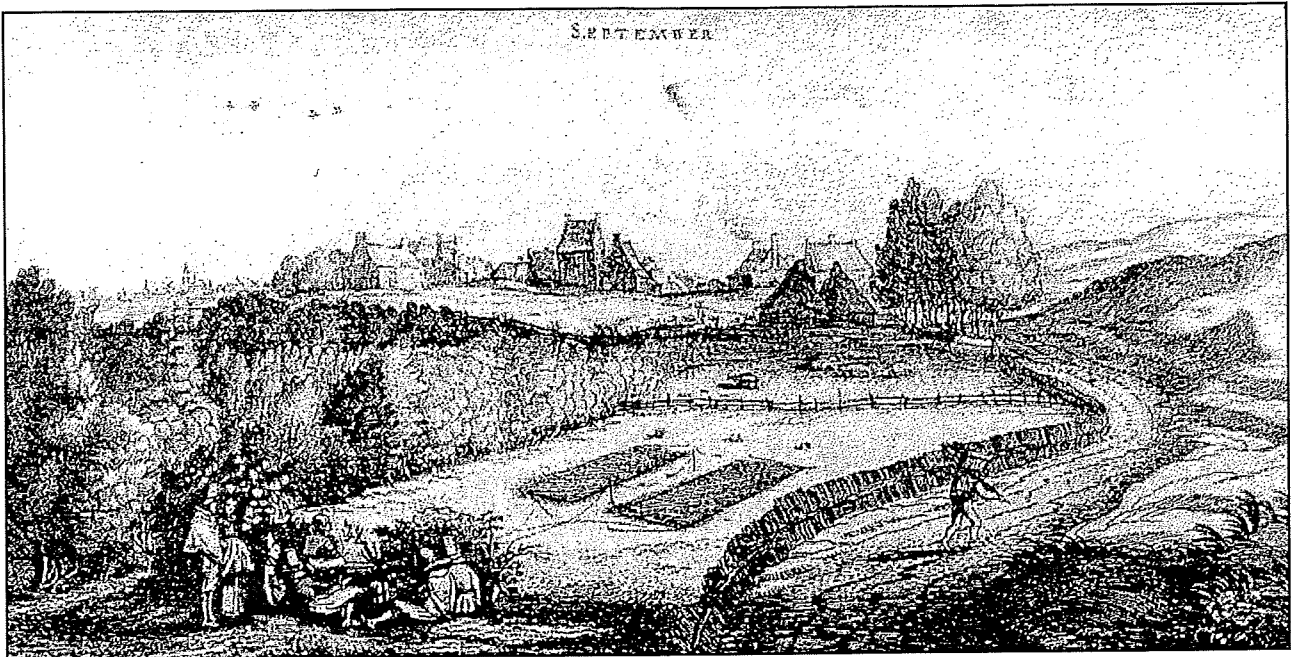
Effectiever lijkt het lokken met geluid te zijn geweest. Daarvoor werden van oudsher lokfluitjes gebruikt, afgestemd op het soort vogels dat men wenste te vangen: het bekende *fluitje van een cent*. Voor de vinker minder inspannend was het om hiervoor zgn. 'roepers' - in een kooi ter zijde van de baan geplaatste soortgenoten - te gebruiken, die een roepend geluid maakten en zo hun soortgenoten lokten. Ook werden als lokvink wel 'baanlopers' gebruikt, die met wat ijzerdraad tegen het dichtklappende slagnet werden beschermd.

Barbaarser was het daarvoor blind gemaakte vinken te benutten. Sinds de vogelwet van 1912, waarbij de vinkerij werd verboden, zijn deze *blinde vinken* nog slechts bij de slager te verkrijgen., evenals de slavink (slagersvink?).

deze aflevering van 'Angstelkroniek' wordt mede mogelijk gemaakt door

Wim Nienhuis
<http://www.abcoude.com>

op deze particuliere Internet-site vindt u actuele en interessante informatie over de Gemeente Abcoude !
 te bereiken: Tel. 0294 - 287090 Fax 0294 - 287140 Mob 06 51203243 E-mail: wim@nienhuis.net

Afb. 3: Twee slagnetten met daartussen een roerlijn, vermoedelijk een ets van het kalenderblad September. 1616.

Het gebruik van het 'blinden' van de lokvinken ziet er op, dat zingende vinken in een kooi al snel geïntimideerd kunnen raken van soortgenoten en dan 'luistervinken' worden, waardoor zij niet langer als lokvogel kunnen dienen. Zou deze overweging Willem Vogt, destijds directeur van de AVRO, in de radiotijd op het idee gebracht hebben om de AVRO-leden luistervinken te noemen? In die jaren waren de leden inderdaad nog zeer gehoorzaam!

Hoe het zij, vinken zingen het best in het voorjaar; in herfst en winter zingen zij niet. Maar door de vogels een aantal maanden in het donker te houden en in het najaar, tijdens de vogeltrek, - geblind - bij de baan te plaatsen, zongen zij, denkend dat het voorjaar was, het hoogste lied en bezeugen zij hun waarde als lokvogel. De vele soortgenoten die op deze wijze onder het net terecht kwamen hebben ons de uitdrukking *er in vliegen* nagelaten.

Voor het blind maken werden de vogels in een 'muit' gedaan, een kast of kooi, die steeds wat donkerder kon worden gemaakt, opdat zij geleidelijk aan het donker zouden wennen. Zij kregen ook zwart gemaakt zaad, zodat zij daadwerkelijk op zwart zaad kwamen te zitten. Waren zij voldoende aan het duisternis gewend en

konden zij het zaad ook in het donker vinden, dan konden zij geblind worden. Ruwe behandelingen waren in vroeger eeuwen niet ongewoon, zo ook bij het blinden. Zorgvuldige vinkers daarentegen kozen daarvoor een methode waarbij een heet voorwerp dicht bij het oog werd gebracht, zodat de vogel het oog sloot en dit ging tranen. Op die wijze werden de oogleden als het ware aan elkaar gesoldeerd, maar kon dit ook, na afloop van het seizoen, weer met wat boter ongedaan worden gemaakt. Bovendien konden de vogels dan nog enig daglicht door de oogleden zien schemeren en dachten zij, in de herfst naar buiten gebracht, dat het voorjaar was en begonnen opnieuw te zingen. Dit zingen werd het 'slaan' van de vinken genoemd. Vandaar de uitdrukking *doorslaan als een blinde vink*, waarmee het redeneren over iets waar men geen verstand van heeft, werd bedoeld.

Last had de vogelaar vaak van een zgn. parlevink. Dat waren vinken die wat rusteloos nu eens in het hout rond de vinkenbaan, dan weer op het nabijgelegen grasland neerstreken, maar zich niet door de toeslaande netten lieten verrassen. Niet verwonderlijk dat het woord *parlevinken* de betekenis van *zeuren* kreeg. Thans

verstaan wij onder parlevinker de kleinhandelaar te water, die met zijn koopwaar van het ene schip naar het nabijgelegen andere schip trekt.

In feite was het beoefenen van de vogelarij in de 17e eeuw niet aan beperkingen gebonden en was er in het Utrechtse in het begin van de 18e eeuw slechts sprake van *een verbod op het schieten van nagtegaaltjens*. Zo kon de vinkarij in ons land in de tweede helft van de 18e eeuw zijn grootste bloei doormaken, vooral bij de buitenbanen. In het bijzonder van die achter de duinrand zijn vangstgegevens bewaard gebleven, waaruit blijkt dat het om grote aantallen gevangen vogels ging. Bij de Kennemer buitenplaatsbanen zien wij 3000 à 5000 gevangen vogels per jaar. Na 1800 gaat dit langzaam achteruit, niet in de laatste plaats omdat het toch wel een zeer dieronvriendelijk tijdverdrijf was.

Zo dichtte een juffertje vol mededogen:

*O vrije vinkjes,
weest toch voorzichtig,
vliegt regt door,
Geeft geen gehoor aan lage zangen.
Door zulken,
die nu geblind in slavernij,
Op hoop van kost en drank
hun evenvink bedriegen.*

Ofschoon in de 18e eeuw incidenteel van overheidswege op bepaalde plaatsen de vogelarij werd beperkt, duurde het toch tot de jaren van *Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap* dat de oude jachtrechten werden afgeschaft en werd bepaald dat alleen de grondeigenaar of de gebruiker van de grond gerechtigd was om op die gronden de vogelvangst te beoefenen. Uit het reglement op de jagt van 9 februari 1803 van het Departementaal Bestuur van Utrecht viel op te tekenen: *niemand, hij zij wie hij zij, zal vóór het openen of na*

Lodewijk Napoleon dat de vogelarij voortaan aan een vergunning onderworpen zou zijn (1809). Van de in totaal 40 vergunningen hadden er een twaalfstal betrekking op de Departementen Amstelland en Utrecht. De vinkenbanen van de buitenplaatsen Elsbosch (Kroniek nr 6.) en Bergvliet noch de eigenaren daarvan werden hierbij genoemd, vermoedelijk omdat

niet verboden werd.

In verband met de massale uitvoer van kooivogels - naar verluidt zouden bij voorbeeld in België regelmatig wedstrijden voor zangvogels zijn gehouden - is in de dertiger jaren van de vorige eeuw de vangst nog verder beperkt.

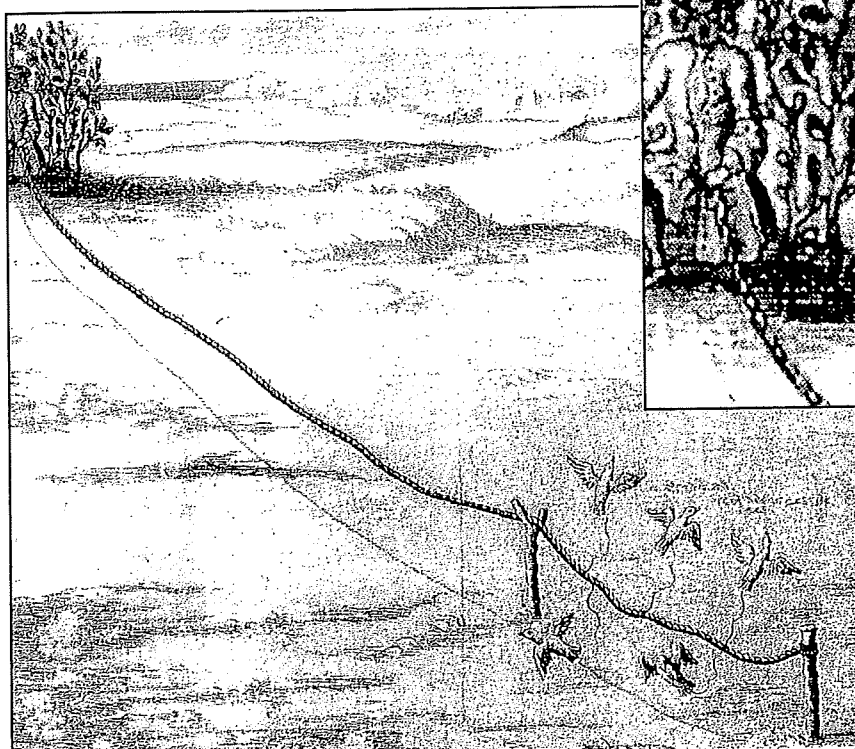
Zo is een bijzondere vorm van jacht, die met verve werd beoefend, in het

vergeetboek geraakt. De vele uitdrukkingen die daarvan in onze taal zijn overgebleven, herkennen wij niet meer als zodanig. De lezer, die voor de vangst van zangvogels in vroeger tijden met deze vertelling meer belangstelling heeft gekregen en daarover meer zou willen lezen, maak ik opmerkzaam op het standaard-

meesterwerk over de vinkarij:

"Vincken moeten vincken locken" van Ignaz Matthey, dat in 2002 bij de Uitgeverij Verloren in Hilversum is verschenen en waaraan ten aanzien van de techniek het e.e.a. is ontleend.

Dick Slebos

Afb. 4: Een roerlijn met lokvogels. (Chomel 1743)
De inzet toont de vinker, verscholen in het kreupelhout

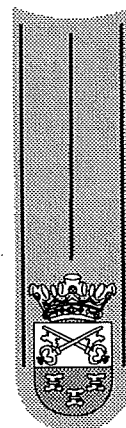
het sluiten van den jachttijd vermogen te jagen of te vogelen, hetzij met honden, geweer, netten of strikken of eenig ander jagttuig met hetwelk lopend of vliegend wild kan worden gevangen of gedood, wordende onder het vogelen het zoeken van eieren van Korhoenderen, Faizanten en Patrijzen en het storen van de zelfder nesten mede begrepen.

De jachttijd werd bepaald op *begin 22 September zonsopgang en sluiting met zondeondergang van 15 December.*

Gedurende deze periode was de vogelarij dus nog vrij toegestaan, maar kort daarna bepaalde Koning

de loonvinker de vergunninghouder was.

Geleidelijk werd gedurende de 19e eeuw de vogelvangst verder ingeperkt, doch eerst in 1912 werd na jarenlange discussies, in de vogelwet bepaald, dat het vangen van zangvogels nog slechts ten behoeve van kooivogels was toegestaan. Het hebben van een kooivogel werd gezien als middel om de bevolking wat meer liefde voor de natuur, in het bijzonder de vogels, bij te brengen. In vele gezinnen, ook van de armsten, maakte de aanwezigheid van een merel of sijsje de woning vrolijker, zodat die vangst van kooivogels toen nog

Omstreeks 1440 wordt in West Europa een belangrijke stap voorwaarts gezet in de boekdrukkunst. Johannes Gutenberg in Mainz gaat gebruik maken van losse letters om zetsel te vervaardigen. De Lage Landers waren er rap bij. In 1473 wordt in Utrecht deze techniek gebruikt door Gherardus de Leempt. De Verenigde Provinciën zouden in de 17^e en 18^e eeuw een zeer vooraanstaande plaats in de grafische wereld gaan innemen. Met name steden als Amsterdam, Haarlem, Deventer en Utrecht speelden daarbij een rol. Op het platte land werden tot aan de reformatie nog wel eens drukkerijen in kloosters aangehouden, maar daar bleef het dan wel bij.

Het drukkersvak wordt sterk beïnvloed door de economische omstandigheden. Onze beide voormalige gemeenten begonnen zo rond 1880 te groeien wat inwonertal, huizen en activiteiten betreft. Toch zou het nog tot november 1894 duren voordat de

de Voordijk bij de huidige rollepaal in de bocht van de Angstel. Hij afficheert zich als "Boek-, Kunst- en Handelsdrukkerij H.I. Renaud, Boekhandel, advertentie-bureau en Binderij". In juni 1917 vertrekt Renaud weer naar Zeist.

M. Rijnveld. De eerste drukker in Abcoude

Meer dan een eeuw grafische geschiedenis in Abcoude.

Door Wim W. Timmer

eerste drukker zich in ons dorp vestigde. In die maand werd Marinus Rijnveld ingeschreven in wijk A nr 30 van de gemeente Abcoude Baambrugge. Deze locatie moeten we zoeken in de huidige Stationsstraat, ter hoogte van de drukkerij van Sprey. (Wij komen hier later op terug.) Op het briefpapier uit 1895 heet het Boek- en handelsdrukkerij M. Rijnveld. Een jaartje later lezen we Boek-papier en kantoorhandel en snelpersdrukkerij. Deze laatste aanduiding geeft aan dat men niet alleen over zg degelpersen beschikte, maar kennelijk ook over een cylinderpers. Degelpersen werden gebruikt voor het drukken van visitekaartjes, briefpapier, huwelijks- en overlijdensannonces. De cylinderpers werd ingezet voor het "grotere" werk en grotere oplagen. Om onbekende redenen vertrekt Rijnveld eind 1898 naar Den Haag.

Het duurt tot oktober 1916 voordat we weer drukactiviteiten in Abcoude aantreffen. In die maand wordt Hendrik Izaak Renaud uit Zeist ingeschreven op het adres Jaagpad B 85. Deze locatie moeten we zoeken op

Handel in gewoon en grootformaat Postpapier
Papier de Xmas
Couverten
DOOZEN PAPIER
EN COUVERTEN
INHOUDENDE VAN ELK SOORT

Voordrachten
Tekenpapier
Rekeningpapier
Kartpapier
Kastanden
Zigzagsaag benodigheden
Mans
Tafelkaarten
Bruloffverzen
Bloempapier
Inkt
Zegelak, rood & zwart
Heftyepapervellen

Ynterlin
Ivillidop
Kastelkaarten
Spelen
Pofure
ROUWCIRCULAIRES

Boek- en Papierhandel.
M. RIJNEVELD, ABCOUDE.
Abcoude den 10. e September 1896.
Rekening van de Gemeente
Abcoude Baambrugge. Nibel
aan M. RIJNEVELD.

Augustus	1 fl. aan lijn subpuna	55
	1 doos had (kopen) Cise perfectum	95
	1 doos had (kopen) Cise perfectum	1.05
September	2 Gros Jerry Junne 27	1.80
		4.45

cylinderboekdrukpers van het merk Planeta met lattenuitleg aan. Dit wijst op grotere drukformaten. Deze machine werd later vervangen door een moderne en snelle Mercedes drukpers.

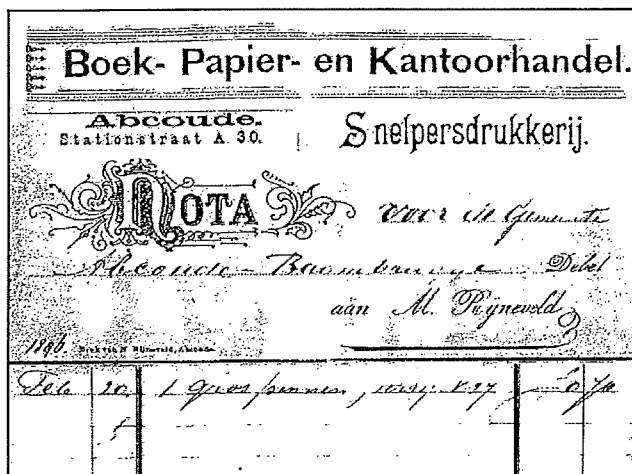
Inmiddels was dhr Arie Sprey (1921-1980) eigenaar geworden. In 1963 werd het pand waarin tot voor kort de drukkerij was gevestigd gebouwd. Tot 1977 zou hier de boekhandel en speelgoedwinkel van de familie Sprey zijn gehuisvest. De drukkersactiviteiten namen toe. In de zeventiger jaren voltrekt zich een belangrijke omslag in de grafi-

Op hetzelfde adres vestigt zich Jan Pater ook weer met een handelsdrukkerij. Ondanks het bindwerk voor de gemeente Abcoude Proostdij weet ook hij zich niet lang te handhaven. In maart 1918 verdwijnt hij met zijn handel richting Amsterdam.

De volgende drukker die we aantreffen houdt het langer uit. In 1922 schrijft Jacob Sprey een nota voor de gemeente, uit waarop staat "Boek-en Handelsdrukkerij J. Spreij, levering van alle voorkomende drukwerken: in het jaar 1921 voor fl 163,50 papier en drukwerk aan de gemeente Abcoude Baambrugge geleverd". Deze drukkerij was gevestigd in de Stationsstraat en waarschijnlijk in de voorkamer van het huidige pand nr 51. Jacob was een zoon van Aart Sprey en Maria Catharina de Rooij, die een winkel in galanterien naast de drukkerij hadden.

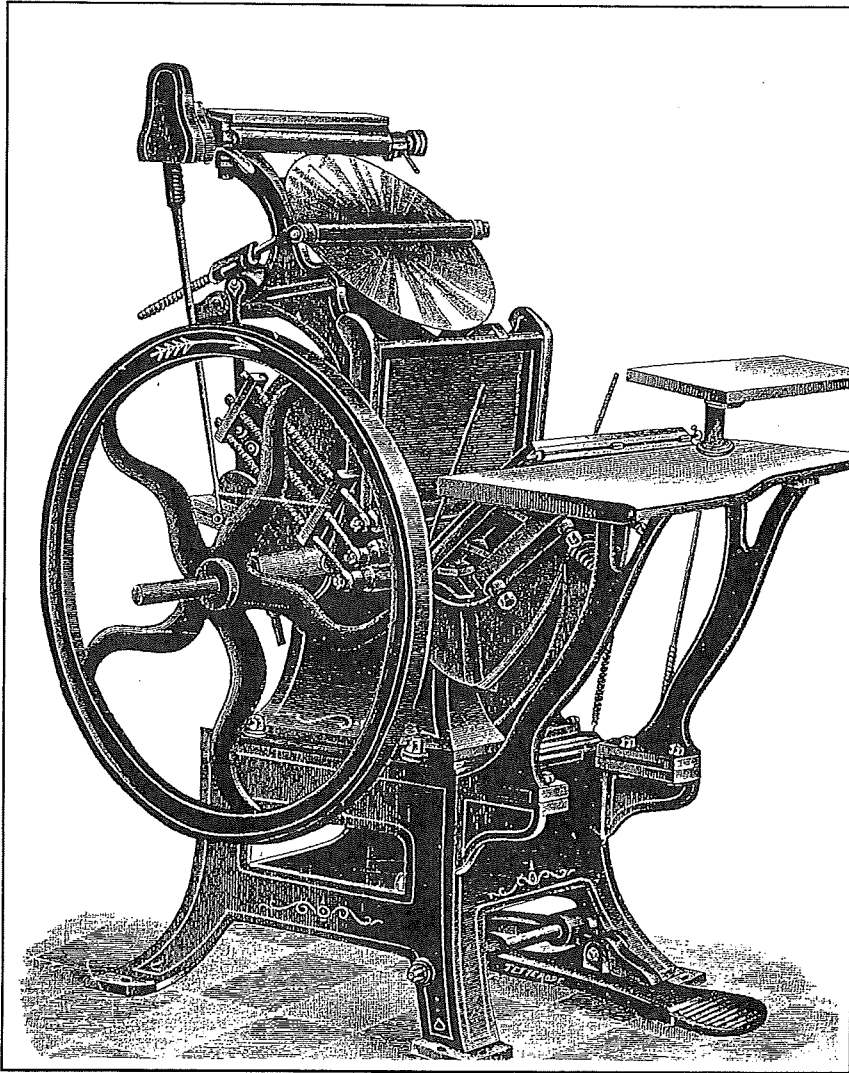
Veel is er over het begin van deze drukkerij niet bekend. Jacob zal ongetwijfeld beschikt hebben over een degelpers en een papiersnijmachine. Het was het aangegeven adres voor familiedrukwerk en klein handelsdrukwerk. Na de oorlog treffen we er ook een

BOEK- EN HANDELSDRUKKERIJ		
J. SPREIJ		
LEVERING VAN ALLE VOORKOMENDE DRUKWERKEN		
NET EN SPOEDIG UITGEVOERD		
<i>Abcoude April 1922</i>		
REKENING VOOR <i>Gem. Abcoude Proostdij</i>		
1921		TEGEL
21 Maand	600. bestelling van 1000 (Hoofd. Drukwerk)	17,50
	500. bestelling van 1000	7,50
5 April	700. bestelling van 1000 (bevestiging)	28,00
5	200. bestelling van 1000	6,75
15	60. bestelling van 1000	6,75
4 Januari	500. bestelling van 1000	5,25
8 Juli	100. bestelling van 1000	4,00
	100. bestelling van 1000	4,75
	100. bestelling van 1000	8,75
12	500. bestelling van 1000 (Hoofd. Drukwerk)	16,50
24 September	100. bestelling van 1000	8,75
	100. bestelling van 1000	9,50
	200. bestelling van 1000	5,75
28 November	100. bestelling van 1000	8,25
	te samen	132,00

sche wereld. Het aloude boekdruk procede en het zetten met loden letters wordt steeds meer vervangen door het fotografische zetten en het drukken in offset. Ook drukkerij Sprey gaat met zijn tijd mee. In 1977 schaft men een Rotaprint kleinoffsetmachine aan. Het maximum papierformaat van dit persje bleek alras te klein. Dhr Richard Sprey volgde zijn vader in 1980 op. Een van de eerste investeringen was de vervanging van de Rotaprint door een Heidelberg Offsetmachine Type GTO 46 aan. Vanaf dat moment kon men papierformaten tot 34 x 46 cm ook in offset drukken.

In 2002 bleek dat de perspectieven voor een drukkerij van de gegeven omvang niet veel perspectieven meer

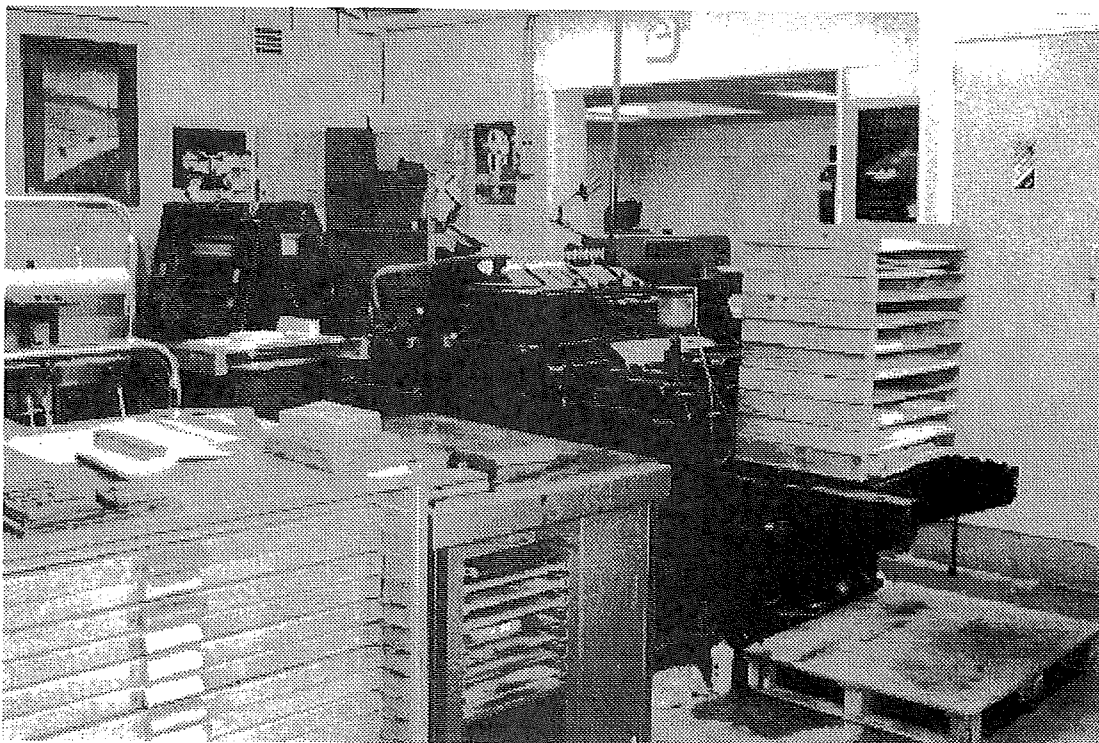

'Matador' trap - degelpers, zoals deze vele jaren lang door drukkerij Spreij werd gebruikt voor het maken van familiedrukwerk, trouwcirculaires, visitekaartjes e.d. De laatste 15 jaar was hij alleen nog maar te bezichtigen als curiositeit uit vervlogen dagen.

zouden bieden. Dhr Richard Spreij besloot het orderpakket over te doen aan drukkerij Ruitenbeek in Weesp. De inventaris werd verkocht, de loden letter werden overgedaan aan een aantal enthousiaste amateur-drukkers van de Vereniging Drukkers in de Marge. Zo eindigde eind december 2002 de ruim tachtigjarige geschiedenis van een van de oudste bedrijven in Abcoude. De naam is echter niet verloren. De boek- en kantoorvakhandel, die sinds 1977 is gevestigd aan de Brugstraat, is nog springlevend!

Gelukkig behoeven de inwoners van Abcoude hun drukwerk nu niet buiten de gemeente te laten maken. In 1979 werd Drukkerij Grafisch Centrum Abcoude, de drukker van uw Angstelkroniek, in de Kerkstraat opgericht door dhr H. Hoogenhout. Deze drukkerij staat op historische grond. In ieder geval vanaf 1800 wonen de Hoogenhouten op de locatie Bijdorp. Zoon Richard, de tweede man en beoogd opvolger van zijn vader, is de VIIe generatie die op deze plek werkzaam is!

Wim W. Timmer

Interieur van Drukkerij Spreij, zoals het tot de overdracht nog in bedrijf was.